

PROMJENE POČINJU OD JAČANJA SPREGE TRŽIŠTA I OBRAZOVANJA

U Kantonu Sarajevo već postoji Nacrt zakona o dualnom sistemu obrazovanja i uskoro se očekuje donošenje Zakona, a do tada se poštuju Smjernice za uvođenje dualnog obrazovanja u srednjim stručnim školama na području KS, kojima počinje reforma realizacije praktične nastave u pojedinim školama, a s ciljem obrazovanja buduće konkurentne i stručne radne snage potrebne tržištu rada.

PIŠE Maja Hadžić

Uvođenje smjera Bankarski tehničar po sistemu dualnog obrazovanja od školske 2018/2019. godine u *Srednjoj ekonomskoj školi* u Sarajevu, prilika je da se tržištu rada kroz srednje stručno obrazovanje ponudi kadar koji je već usmjeren na ciljane učenike koji su pokazali želju da se profiliraju u bankarskom sektoru. Na taj način konačno povezujemo obrazovni sistem koji u ovom slučaju nije funkcija sam sebi, već učestvuje u prepoznavanju potreba tržišta rada i daje praktično iskustvo neophodno za buduće radno okruženje.

Osim u *Srednjoj ekonomskoj školi*, pilot -projekat dualnog obrazovanja pod nazivom *Promocija dualnog obrazovanja putem pilot -projekta i edukacije*, realiziran je u školskoj 2017/2018. godini i u *Srednjoj školi za saobraćaj i komunikacije i Srednjoškolskom centru Vogošća* i u kompaniji *Centrotrans-Eurolines*, a u saradnji sa *Udruženjem poslodavaca FBiH*.

Ovi pilot -projekti realiziraju se samo u Kantonu Sarajevo. Naime, primjena programa srednjeg stručnog obrazovanja revidiranih u skladu sa reformom ovog nivoa obrazovanja, a u okviru koje se provode modularni nastavni planovi i programi koji imaju za cilj bolje prilagođavanje kvalifikacija potrebama tržišta

rada - neujednačena je po kantonima. Dok ih određeni kantoni, poput Kantona Sarajevo, dosljedno primjenjuju, s druge strane, imamo kantone koji ih uopće ne primjenjuju, ili u vrlo malom postotku primjenjuju modularne nastavne planove i programe.

“Neizvjesno je kada će se steći potrebni uvjeti za uvođenje ovoga sistema na području cijele FBiH”, rekla je za *Business magazine* Elvira Dilberović, federalna ministrica obrazovanja i nauke.

Osnovna karakteristika dualnog obrazovanja u Kantonu Sarajevo jeste da se u rasponu od 25 do 75 posto fonda sati realizirati kroz praktičan rad, dok se ostatak realizira u školi. Također, predviđeno je da se u toku nastavne godine, najduže šest sati dnevno, odnosno 20 sati sedmično realizira učenje kroz rad, a ovaj vid nastave može se realizirati kod jednog ili više poslodavaca.

OVLADATI VJEŠTINAMA

Nakon što je *Vlada Kantona Sarajevo* u februaru 2018. godine usvojila *Smjernice za uvođenje dualnog obrazovanja u srednje stručne škole na području Kantona Sarajevo*, formirana je *Komisija za izradu teksta Nacrta zakona o dualnom obrazovanju*. Smjernice za uvo-

đenje dualnog obrazovanja u srednjim stručnim školama na području KS predstavljaju polazni okvir za donošenje *Zakona o dualnom obrazovanju u Kantonu Sarajevo*.

“U toku su završne aktivnosti *Komisije*, nakon čega

će *Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade* materijal uputiti *Vladi Kantona Sarajevo* na razmatranje i eventualno donošenje”, rekao je za *Business magazine* kantonalni ministar obrazovanja, nauke i mladih Elvir Kazazović.

Neophodno je još organizacijskih i prosvjetno-pedagoških reformi

Prije početka realiziranja aktivnosti u vezi sa uvođenjem dualnog obrazovanja, *Ministarstvo* je uradilo detaljnu analizu postojećih planova i programa i prema dobijenim podacima, procentualna zastupljenost općebrazovnih predmeta u srednjim školama za stručno obrazovanje i obuku u Kantonu Sarajevo iznosi 42,1 posto, stručno-teorijskih predmeta je 34,6 posto, dok je zastupljenost praktične nastave samo 23,3 posto.

Ovaj podatak nesumnjivo je ukazao na potrebu temeljite reforme u srednjem stručnom obrazovanju, kojom bi se, između ostalog, značajno povećao broj sati praktične nastave i time ojačale kompetencije učenika za bolju konkurentnost na tržištu rada nakon završetka srednje škole.

UDRUŽENJE POSLODAVACA

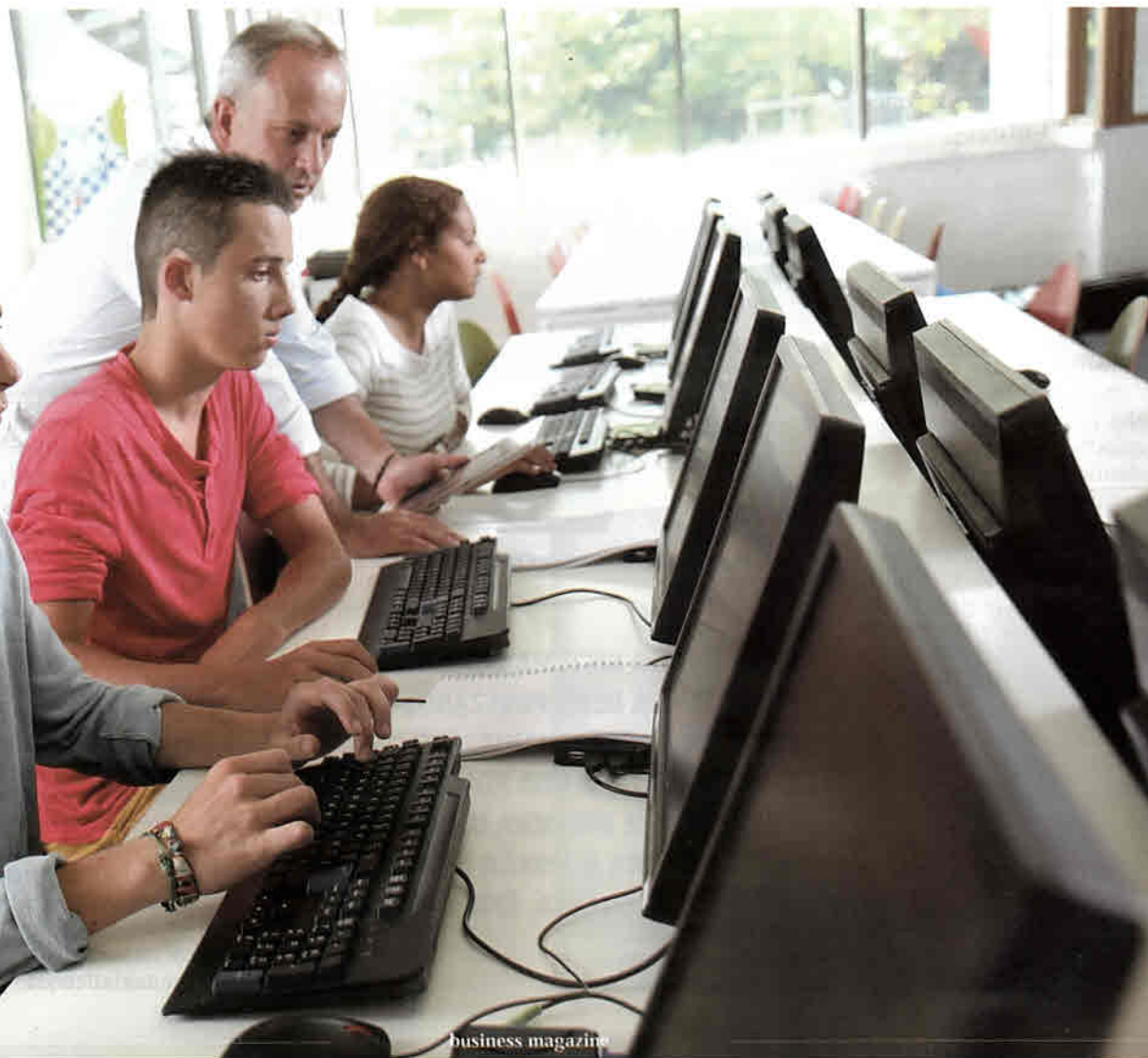
“Činjenica je da se praktična nastava, pod nadzorom škole dijelom izvodi u preduzećima, ustanovama i kod samostalnih privrednika koji imaju odgovarajuću opremu. u, *Ministarstvu za obrazovanje, nauku i mla-*

de su stanovišta da se praktična nastava ne realizira u dovoljnoj mjeri kod poslodavaca i u saradnji sa poslodavcima. Učenici ne ovladavaju vještinama koje su potrebne na tržištu rada, čime nisu konkurentni u

zadovoljavajućoj mjeri nakon završetka srednje škole i sticanja srednje stručne spreme trećeg ili četvrtog stepena. Mišljenja smo da treba izvršiti izmjene u obrazovnom sistemu na način da se veća pažnja posveti praktičnoj obuci i radnim iskustvima koji su direktni benefit dualnog oblika obrazovanja”, prokomentirao je ministar Kazazović jedan od glavnih razloga za donošenje *Zakona o dualnom obrazovanju*.

SVIJEST I KAPACITETI

Za dualno obrazovanje, kakvo je u razvijenim evropskim zemljama, neophodno je još organizacijskih i prosvjetno-pedagoških reformi, ali i materijalnih pretpostavki kako bi se moglo ozbiljno pristupiti njegovom uvođenju u naš obra-

Ugovori i naknada za rad

Neki stručnjaci smatraju da se modelom dualnog obrazovanja stvara jeftina radna snaga.

“Prilikom uvođenja ovog vida obrazovanja moraju se riješiti mnoge nedoumice i nikako se ne smije dopustiti njegova zloupotreba kako bi se poslodavcima osigurala jeftina radna snaga. Međutim, većina je onih koji smatraju da se jačanje ekonomije može ostvariti upravo uvođenjem dualnog obrazovanja. Dualni sistem obrazovanja je oprobani recept za efikasnu integraciju mladih ljudi na tržištu rada te za prevenciju nezaposlenosti”, naglasila je federalna ministrica nauke i obrazovanja Elvira

Dilberović.

Pitanje zloupotrebe, doduše, uvijek izaziva bojazan. “U provođenju praktične nastave ima slučajeva da učenici rade druge aktivnosti a ne one koje su predviđene nastavnim planom i programom. *Nacrt zakona o dualnog obrazovanju u Kantonu Sarajevo* predviđa zaključivanje ugovora o učenju kroz rad između kompanije i učenika odnosno roditelja gdje su jasno definisana prava i obaveze obje strane”, ističe Zlatan Dedić. Prava su zagantirana ugovorom kada je u pitanju pilot-projekt dualnog obrazovanja u *Srednjoj ekonomskoj*

Oprobani recept za efikasnu integraciju mladih na tržištu rada

školi u Sarajevu. “Banke će regulirati prava i obaveze posebnim tripartitivnim ugovorom sa *Srednjom ekonomskom školom* i roditeljima učenika kojim će se definirati detalji. Mentori u bankama i koordinatori ispred

škole zaduženi su za praćenje rada učenika, a podršku će pružiti i *Predstavništvo njemačke privrede u BiH*”, rekla je direktorica *Srednje ekonomske škole* u Sarajevu Jadranka Kolar.

zovni sistem.

Za dualno obrazovanje neophodna je jaka sprega između škola i privrede. Kako dualni sistema obrazovanja predstavlja usku povezanost između privrede i obrazovanja, što u praksi znači da učenici kod poslodavca provedu više vremena nego u školi da bi na taj način poslodavci mogli osposobiti kadar kakav je njima potreban - ključ uspjeha je ponajviše saradnja između poslodavca, škole i učenika.

Pitanje poboljšanja kvalitete obrazovanja i dolaska na tržište rada kvalificiranih uposlenika, u FBiH aktuelizirano je pa je održano više raznih sastanaka i okruglih stolova na kojima je diskutirano o stvaranju neophodnih uvjeta i potrebi uvođenja dualnog obrazovanja u obrazovni sistem u FBiH.

“Redovno su na sastancima, u manjem ili većem broju, bili prisutni i poslodavci iz FBiH. U ovom trenutku i jeste izuzetno važno podizanje svijesti o strukovnom obrazovanju i osposo-

Prilagodavanje neujednačeno po kantonima, kaže Dilberović

KAKO DUALNI SISTEMA OBRAZOVANJA PREDSTAVLJA USKU POVEZANOST IZMEĐU PRIVREDE I OBRAZOVANJA, ŠTO U PRAKSI ZNAČI DA UČENICI KOD POSLODAVCA PROVEDU VIŠE VREMENA NEGO U ŠKOLI - KLJUČ USPJEHA JE PONAJVŠE SARADNJA IZMEĐU POSLODAVCA, ŠKOLE I UČENIKA

bljavanju među poslodavcima u svim područjima, kao i promicanje njihovog sudjelovanja u osmišljavanju i pružanja učenja temeljenog na radu”, rekla je federalna ministrica Dilberović.

Prilagodavanjem obrazovanja privredi, čitavo društvo praktično se podređuje akterima na tržištu. Poslodavci koji su upoznati sa prednostima dualnog obrazovanja, posebno oni koji su mogli vidjeti kako ovaj sistem funkcioniše u evropskim zemljama, spremni su na saradnju i razgovore o uvođenju ovog vida obrazovanja, svjesni činjenice da će na taj način dobiti kvalificiranu radnu snagu. Naime, obrazovanje koje povezuje teorijsku nastavu i praktični rad, korisno je ne samo za učenike koji pohađaju srednje stručne škole (u trogodišnjem i četverogodišnjem trajanju), već i za poslodavce.

“Model dualnog obrazovanja može riješiti osnovni problem koji se pojavljuje u našem društvu, a to je neusklađenost ponude i

Prioritetni ciljevi dualnog obrazovanja u Kantonu Sarajevo su:

1. Učenici će imati osigurane uvjete za brže zapošljavanje nakon završene srednje škole.
2. Učenici će steći kompetencije, vještine i znanja u skladu sa potrebama tržišta rada.
3. Stvorit će se uska povezanost privrednih potreba i obrazovnog sistema.
4. Privreda Kantona Sarajevo dobit će na konkurentnosti.
5. Stopa nezaposlenosti će se smanjiti.

Model se ne može implementirati u svim kompanijama, ističe Dedić

potražnje na tržištu rada. Projekti dualnog obrazovanja bitni su za poslodavce jer pokazuju kako u budućnosti može funkcionirati povezanost između obrazovanja i realnog sektora, što je poslodavcima u interesu jer dobivaju kompetentnu radnu snagu kakvu ne proizvodi trenutni sistem obrazovanja”, ističe Zlatan Dedić, pomoćnika direktora Udruženja poslodavaca FBiH.

Pa, ipak, dok su prednosti koje sistem dualnog obrazovanja ima, poput učenja temeljenog na radu što rezultira relativno dobrim stopama zaposlenosti i

omogućene dobre usklađenosti s potrebama tržišta rada, ne treba iz vida ispustiti i nedostatke.

To je jaka ovisnost o mogućnostima poslovnog sektora da ponudi vježbenička mjesta.

“Može desiti da u vrijeme privredne nestabilnosti ili privrednog pada broj ponudjenih mjesta bude smanjen, a potražnja učenika ostane ista. Također, poslovni subjekti moraju biti u stanju pružiti učenje sa širokim rasponom vještina kako bi učenike pripremili za potpunu kvalifikaciju, a to znači da moraju imati potrebne tehničke i ljud-

ske resurse, što je, također, veliki izazov”, rekla je Dilberović za *Business magazine*.

Ministar Kavazović, pak, misli da poslovni sektor u Kantonu Sarajevo ima kapacitet za aktivno učestvovanje u provođenju dualnog obrazovanja u srednjim stručnim školama na području ovog kantona.

U međuvremenu, *Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke* radi na poboljšanju uvjeta rada odgojno-obrazovnih ustanova tako što je koncipiran i poseban program podrške koji se odnosi na opremanje kabineta praktične nastave.

“U našim školama kabineti praktične nastave su loše opremljeni ili su opremljeni zastarjelom opremom, a to direktno utiče na nivo znanja i vještina koji učenici dobivaju u tim školama. U okviru programa opremanja kabineta praktične nastave, već treću godinu zaredom, izdvajamo po 120.000 KM za opremanje kabineta praktične nastave u srednjim stručnim i sred-

njim tehničkim školama na području cijele FBiH”, rekla je Dilberović.

Navodeći prepreke, poput obezbjeđivanja ponuđača dualnog obrazovanja, obezbjeđivanja finansijskih sredstava za naknadu za obavljanje praktične nastave za učenike, prevoza, naknade za obrok, troškova osiguranja učenika i sl., ministar Kavazović je ipak kao najveći izazov u prvoj fazi uvođenja dualnog obrazovanja naveo promjenu svijesti kod donosilaca odluka o važnosti uvođenja ovog vida obrazovanja.

Dedić naglašava da dualni model obrazovanja nije u principu ni pogodan ni predviđen da se implementira u svim kompanijama. “Kompanije moraju ispuniti uslove u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava određenog obrazovnog profila da bi se učenici osposobljavali u njima a tu će se prije svega raditi o kompanijama koje imaju konstantnu potrebu za radnom snagom. One su spremne da iznesu ovaj model obrazovanja. Druge, manje kompanije, pak, i nemaju potrebe za ovim modelom obrazovanja u njegovom punom kapacitetu”, rekao je Dedić za *Business magazine*.

BANKARSKI TEHNIČARI

U međuvremenu, prilazi se implementaciji pilot-projekata sa određenim poslo-

Kavazović i Kolar su za premještanje osposobljavanja iz škole u realno okruženje

Nakon obuke u Centrotransu, neki učenici dobili i radne ugovore

davcima i školama, na određenim mikropodručjima koja imaju potrebne uvjete za dualni sistem obrazovanja, a koji bi trebali pokazati njegove pozitivne strane.

Takav je pilot-projekt dualnog obrazovanja i uvođenje novog smjera Bankarski tehničar u Srednjoj ekonomskoj školi u Sarajevu, a prema kojem će učenici ove škole, počevši od drugog razreda, a u skladu sa novim nastavnim planom i programom realizirati praktičnu nastavu u omjeru 56 posto praktična nastava, a 44 posto općeobrazovna nastava. Navedeni omjer predstavlja značajno povećanje obima praktične nastave u odnosu na trenutni model. Ukupno 25 učenika upisalo je ovaj smjer po dualnom sistemu obrazovanja

“Od ideje do realizacije protekla je godina dana ispunjena intenzivnim radom, stalnim konsultacijama, sastancima, promociji ideje, prevazilaženjem prepreka i na kraju zahvaljujući partnerima Predstavništvu njemačke privrede u BiH, Raiffeisen Banci, Ministarstvu za obrazovanje, nauku i mlade KS u Srednjoj ekonomskoj školi upisano je odjeljenje koje će prvo u BiH pohađati nastavu po novom dualnom sistemu obrazovanja.

U prvom razredu nastava se održava samo u školi. Od druge do četvrte godine

POSLODAVCI KOJI SU UPOZNATI SA PREDNOSTIMA DUALNOG OBRAZOVANJA, POSEBNO ONI KOJI SU MOGLI VIJETI KAKO OVAJ SISTEM FUNKCIONIRA U EVROPSKIM ZEMLJAMA, SPREMNI SU NA SARADNJU I RAZGOVORE O UVOĐENJU OVOG VIDA OBRAZOVANJA, SVJESNI ČINJENICE DA ĆE NA TAJ NAČIN DOBITI KVALIFICIRANU RADNU SNAGU

udio praktične nastave u banci kotinuirano se povećava. U drugom razredu učenici pohađaju nastavu u školi tri dana, dok su dva dana na praksi u banci. U trećem i četvrtom razredu učenici provode dva dana u školi, a tri u banci. Pojediniosti se reguliraju usklađivanjem Nastavnog plana i programa sa okvirnim planom praktične nastave u banci. Banke će učestvovati u predselekciji učenika putem testiranja prije zvaničnog konkursa za upis u srednje škole KS. Kriterije za testiranje i bodovanje učenika određuju banke u saradnji sa školom i Ministarstvom”, rekla je za Business magazine direktorica Srednje ekonomske škole u Sarajevu Jadranka Kolar. Raiffeisen Bank, ProCredit Bank, Sberbank BH i NLB Banka d.d., Sarajevo izrazile su spremnost za preuzimanje učenika na praktičnu nastavu.

“Sistem dualnog obrazovanja daje priliku mladim bankarima i bankaricama da uz teorijsku nastavu u školama praktično stiču u bankama savršeno gradivo praktičnog ovakvog omjera. Stoga su se poslodavci izrazili spremni da učestvuju u obuci bankarskih tehničara, a obrazovanje njihovih karijera, kao i prilika da se iznova izvršene škole otvore radnika koji se bave stručno-

rano osposobljen za posao u banci. To je na neki način win-win situacija u kojoj poslodavac otvara vrata radniku da uči i profesionalno se razvija, dok s druge strane dobijamo kadar koji već ima određeno specijalističko znanje te radnu etiku. ProCredit Bank podržala je ovaj projekat i iskazala interesovanje da bude jedna od banaka u kojima će učenici sticati praktično znanje. Banka želi ponuditi svoje znanje i iskustvo kao resurse za mlade ljude koji žele graditi karijeru u bankarskom sektoru”, rekla je za Business magazine Elma Čavčić, marketing specialist u ProCredit Bank Sarajevo, ističući da vjeruje da bankarske institucije mogu značajno doprinijeti osposobljavanju učenika za rad u struci uz odgovarajuće smjernice te izvršiti akreditaciju za obavljanje praktične nastave.

Evropske zemlje ne samo da nastoje zadržati i unaprijediti ovaj vid obrazovanja, nego su spremne da BiH pruže materijalnu i tehničku pomoć u implementaciji pojedinih projekata iz oblasti dualnog obrazovanja. Uvođenje smjera Bankarski tehničar podržalo je Predstavništvo njemačke privrede u BiH.

OBUKA AUTOLAKIRERA

“Mi podržavamo ovaj novi dualni program u okviru Skills Expert Programa, koji finansira Savezno ministarstvo za privredu i energiju SR Njemačke. To znači da

ProCredit želi pomoći znanje i iskustvo mladim ljudima

koristimo njemačku ekspertizu i iskustvo iz dualnog obrazovanja, spajamo firme, školu i *Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS* i tražimo zajednički konkretna rješenja kako kvalitetno primijeniti dualno obrazovanje u BiH. Ovo uključuje i teme kao što su ugovor o dualnom obrazovanju i naknade za učenike. Pored toga se educiraju i mentori u firmama kako bi obrazovanje ispunjavalo odgovarajuću kvalitetu”, rekli su iz *Predstavništva njemačke privrede u BiH za Business magazine*. Dualno obrazovanje se šir-

Osim u *Srednjoj ekonomskoj školi*, pilot-projekt *Promocija dualnog obrazovanja* čiji je nosilac *Udruženje poslodavaca FBiH* počeo je u februaru ove godine i trajat će do januara naredne godine. U ovom projektu koji finansira EU učestvuju

kompanija *Centrotrans* i općine Novi Grad, Novo Sarajevo i Vogošća, a jedan od partnera je *Služba za zapošljavanje KS*. Do sada su kroz projekt implementirane aktivnosti osposobljavanja učenika iz *Srednjoškolskog centra Vogošća* i *Sred-*

nje škole za saobraćaj i komunikacije iz Velešića u Centrotransu.

Učenici iz ove dvije srednje strukovne škole koje su učestvovali u projektu, imali su višemjesečnu obuku u prostorijama *Centrotransa* po nastavnom planu i programu usaglašenom između škola i kompanije i osposobljavali se za buduća zanimanja automehaničara, autolakirera, autoelektričara, vozač motornih vozila i autolimar. Neki učenici potom su zaključili radne ugovore s ovom kompanijom.

Također, kroz tri seminara realizirana je i projektna aktivnost edukacije predstavnika partnera koji učestvuju u projektu kako bi mogli raditi na promociji dualnog obrazovanja. U toku je implementacija treće projektne aktivnosti, odnosno promocije dualnog obrazovanja kroz promotivne materijale i promotivne događaje.

“Cilj projekta *Promocija dualnog obrazovanja* putem pilot projekta i edukacije je pokazati da se problem neusklađenosti ponude i potražnje na tržištu rada može prevazići kroz dualni model obrazovanja. Upravo kroz realizaciju ovog pilot-projekta pokazano je kako bi dualni sistem obrazovanja trebao funkcionirati u budućnosti kada se stvore uslovi za implementiranje tog modela. Cilj ovog projekta je i ubrzanje lokalnog ekonomskog razvoja i stvaranje sinergetskog efekta između poslodavaca i obrazovnih institucija, odnosno javnih ustanova za zapošljavanje, općina, nevladinih organizacija. Kada se ovaj projekt završi, *Udruženje poslodavaca FBiH* nastavit će sa aktivnostima promoviranja dualnog obrazovanja, radeći sa svim interesnim grupama koje su uključene u ovaj model obrazovanja ne bi li on zaživio potpunosti”, rekao je Zlatan Dedić, pomoćnik direktora *Udruženja poslodavaca FBiH*. **B**

om Evrope smatra uzornim i predstavlja ključni faktor uspjeha privrede u Njemačkoj, Austriji, Švajcarskoj i drugim zapadnoevropskim zemljama.

“Svjesni smo da se ne mogu očekivati potpuno isti rezultati kao u Njemačkoj, ali *Zakon* koji će uskoro biti donešen prilagodit će glavne principe dualnog sistema obrazovanja uslovima u BiH”, rekla je Kolar.

PREDVIĐENO JE DA SE U TOKU NASTAVNE GODINE, NAJDUŽE ŠEST SATI DNEVNO, ODNOSNO 20 SATI SEDMIČNO REALIZIRA UČENJE KROZ RAD, A OVAJ VID NASTAVE MOŽE SE REALIZIRATI KOD JEDNOG ILI VIŠE POSLODAVACA